

ONUR ÖYMEN

ÇIKIŞ YOLU

Dış Baskılara Karşı Tam Bağımsızlığı Korumak

 Remzi Kitabevi

Darbelerin Dış Boyutu
ekiyle 4. Basım

ONUR ÖYMEN

ÇIKIŞ YOLU

*Dış Baskılara Karşı Tam Bağımsızlığı
Korumak*

Remzi Kitabevi

ÇIKIŞ YOLU / Onur Öymen

© Remzi Kitabevi, 2008

Her hakkı saklıdır. Bu yapıtın aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Editör: Neclâ Feroğlu

Kapak: Başak Öymen Çelik

ISBN 978-975-14-1755-8

BİRİNCİ BASIM: Haziran 2008

DÖRDÜNCÜ BASIM: Kasım 2016

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez, E3-14, 34337, Etiler-İstanbul

Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Remzi Kitabevi A.Ş. basım tesisleri

100. Yıl Matbaacılar Sitesi, 196, Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 10648

İçindekiler

Önsöz	9
Giriş.....	11
Değişen Koşullarda Dünyanın Siyasal Durumu	25
Ülkelerin Kendilerini Koruma Gücüne Sahip Olması.....	29
Uluslararası Hukuk ve Devletlerin Güvenliği	30
Terörizmin Yarattığı Tehdit ve Teröre Karşı	
Uluslararası İşbirliği	33
Ülkeler Güvenliklerinin Sağlanmasında	
İttifaklara Tam Olarak Bel Bağlayabilir mi?.....	38
Dünyanın Ekonomik Durumu	47
Zengin Ülkeler Nasıl Zengin Oldu, Fakirler Niçin Fakir Kaldı?.....	62
Sömürgecilğin Kısa Tarihi ve Sömürge Ekonomileri	66
Ortadoğu'da Sömürgecilik Oyunları.....	78
Türkiye'nin Bazı Ekonomik Gerçekleri ve Sorunları	83
Dış Müdahaleler	89
Havai Kraliçesi Nasıl Devrildi?	92
Küba'nın Başına Gelenler	94
Porto Riko, Amerika'nın Özgür Ortak Devleti.....	99
Haiti, 20 Kere Müdahale Edilen Devlet.....	101
Nikaragua'da Dış Müdahaleler ve Savaş	102
Honduras'ın Muz Bahçeleri.....	109
Brezilya'da Dış Müdahaleler	112
Orta Amerika'da Yabancı Etkisi.....	114
Şili'nin Dramı	121
Venezuela, Petrolün Bedeli.....	125

Latin Amerika'nın Demokrasiye, Egemenliğe ve Özgürlüğe Kavuşması	129
Dış Müdahalelerde Büyük Hedef: Osmanlı İmparatorluğu.....	132
Dış Baskılar Yüzyılı.....	132
Sevr'e Giden Yol	152
Uzakdoğu, Ortadoğu ve Afrika'da Dış Müdahaleler	175
Japonya'nın Talihi ve Talihsizliği	180
Vietnam'ın Acı Hikâyesi	188
Kamboçya, Laos, Endonezya.....	192
Afrika'da Yaşananlar.....	194
İran 1953, Elveda Demokrasi.....	198
Savaş Sonrası Avrupa'da Dış Müdahaleler	204
Federal Almanya Anayasası Nasıl Hazırlandı?	205
İtalya 1948, Hıristiyan Demokratların Dış Destekli Seçim Zaferi	210
Yunanistan: İç Savaşı Dış Destekle Önlemek	217
Sovyetler Birliği'nin Başka Ülkelere Müdahaleleri	223
Polonya'da Özgürlük Arayışları.....	224
Macaristan'daki Devrim Girişimi Nasıl Bastırıldı?	225
Çekoslovakya'daki Reform Girişiminin Hazin Sonu	228
Baltık Ülkelerinde Neler Oldu?.....	232
Afganistan'ın İşgali	234
Küçük Devletlerin Dış Müdahaleleri	248
İran Irak'ta Kürt Sorununa Nasıl Müdahale Etti?	248
Yunanistan'ın Kıbrıs'ı Ele Geçirme Çabası ve Makedonya'yı Etkileme Girişimleri	251
Ekonomik Baskılar Yoluyla Yabancı Devletleri Etki Altına Alma Çabaları	265
Petrol Zengini Ülkeleri Denetim Altında Tutmak	267
Ekonomik Yaptırım Önlemleri.....	268
Bir Baskı Aracı Olarak Uluslararası Mali Kuruluşlar	274
Çokuluslu Şirketlerin Ekonomik Baskıları.....	299

Büyük Devletlerin ve Şirketlerin Politik	
Uyumu Nasıl Sağlanıyor?	300
Borçlandırarak Bağumlu Kılma Politikası	305
Eskiden Sömürge Olanlar ile	
Olmayanların Karşılaştırılması	311
Kültürel Emperyalizm	313
Lobicilik ve Kamuoyunu Yönlendirme	314
Büyük Devletlerin Büyük Hataları	322
Dinin Bir Siyaset Aracı Olarak Kullanılması	326
Haçlı Seferleri	327
Amerikan Misyonerlerinin Ortadoğu'daki	
Çalışmaları	334
Faşit Ülkelerde Din İstismarı	336
Din Devletleri	344
Dünyada Laiklik ve Karşılaştığı Sorunlar	349
Türkiye'de Laiklik	355
Türkiye'de Çok Partili Dönemde Yabancı Etkisi	360
Truman Doktrini ve Marshall Planı	362
Menderes Dönemi ve Amerika'yla Yakınlaşma	368
Türkiye'nin Kore Savaşı'na Girmesi ve NATO Üyeligi	375
Balkan Paktı	381
Menderes'in Ortadoğu Politikası ve Bağdat Paktı	382
Türkiye'nin Bandung Konferansı'ndaki Tutumu	387
Yabancılar Menderes'in Dış Politikasını	
Nasıl Değerlendiriyordu?	389
27 Mayıs İhtilalinden Sonraki Dönemde Dış Politika	396
İnönü'nün Başbakanlığı ve Kıbrıs Krizi	399
Ambargolara Direnme	408
Yeni Koşullarda Türk-Amerikan ilişkileri	413
12 Eylül Askeri Darbesi ve Turgut Özal Dönemi	422
Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Süreci	431
21. Yüzyılın Başında Türk Dış Politikası	437
Büyük Ortadoğu Projesi	438
Amerika'nın Irak'a Müdahalesi	440

1 Mart Tezkeresi Meclisten Nasıl Döndü?	441
Kıbrıs Nereye Gidiyor?	448
Türkiye-AB İlişkilerinde Son Gelişmeler	451
Çıkış Yolu	456
Atatürk'ün Kayıtsız Şartsız Bağımsızlık Düşüncesi	462
Yeni Türk Devleti'nin Hedefleri.....	466
Cumhuriyet Anayasası'nın Temel İlkeleri	467
Atatürk'ün Pantürkizm ve Panislamizm	
Konusundaki Düşünceleri.....	468
Atatürk'ün Yabancıların Telkinlerine Tepkisi.....	469
Atatürk'ün Din İstismarına İlişkin Düşünceleri	471
Venezola'nın Atatürk'le İlgili Düşünceleri	475
Atatürk'ün Kaygıları ve Uyarıları	477
Sonuç.....	478
Darbelerin Dış Boyutu	487
Darbelerden Darbelere.....	489
Macaristan'daki Özgürlük Hareketinin Sovyet Askerleri	
Taraftan Bastırılması	493
Çekoslovakya Hükümeti'nin Dış Askeri	
Müdahaleyle Devrilmesi.....	495
Polonya'da Dayanışma Örgütü Hareketi	
ve Yabancı Ülkelerin Rolü	498
Mısır	500
Libya.....	504
Türkiye'de Yabancıların Devlet Yönetimini Etkileme Çabaları	
ve Darbe Girişimleri	507
12 Eylül 1980.....	515
15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi.....	519
Kaynakça.....	523
Dizin.....	529

Önsöz

Sömürgecilik dönemlerinde büyük devletlerin başka ülkelerin içişlerine karışma, onların yönetimini kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirme yolundaki politikalarının ve uygulamalarının ülkelerin egemenliklerini, bağımsızlıkları sağlamalarına engel olduğu, dünyanın acı gerçeklerinden biri.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sömürgeciliğin tasfiyesiyle birlikte bu uygulamaların son bulması ve bütün ülkelerin bağımsızlığına kavuşması beklenirken yeni sömürgecilik akımları bu umutları soldurdu.

Son yıllarda uluslararası ilişkilerde yaşanan gelişmeler, özellikle Amerika'nın Irak'a müdahalesi, dış politikanın dayandığı temel ilkeler konusunda da akıllarda soru işaretleri oluşturdu. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Birleşmiş Milletler örgütünün dayandığı temel ilkelerin ne ölçüde geçerliliğini koruduğu konusunda kuşku- lar ortaya çıktı.

Başta IMF olmak üzere bazı uluslararası ekonomik ve mali kuruluşların devletlerin ekonomi politikalarını denetim altına almaya yönelik yaklaşımları da ülkelerin ekonomik bağımsızlıklarını tartışmaya açtı.

Bu siyasi ve ekonomik baskılara ve müdahalelere karşı devletler bir çıkış yolu arayışı içine girdiler.

Türkiye gibi, 20. yüzyılın başlarında tam bağımsızlık hedefiyle yola çıkan ve bunu büyük başarıyla gerçekleştiren ülkeler bu geçmiş başarılarından bugünkü dünya koşullarında ders alabilir ve başka ülkelere de örnek olabilirler mi?

İşte bu kitapta dış baskılar ve onlara karşı direnme yolları dünyadan ve Türkiye'den örneklerle anlatılıyor.

Kitabın hazırlanmasına değerli araştırmalarıyla katkıda bulunan çalışma arkadaşım Melek Sezgin'e, yardımlarını esirgemeyen Ayřen Özsoy ve Gaye şendil'e şükranlarımı sunuyorum.

Eřim Nedret Öymen her zamanki gibi bana büyük destek verdi ve yardımcı oldu. Ođlum Burak ve kızım Başak'a katkıları için teşekkür borçluyum.

Bu kitap tam bağımsızlık ölküsünü benimseyenlere küçük bir katkı sağlayabilirse ne mutlu.

Onur Öymen
Ankara, řubat 2008

Giriş

“...Güç ve kuvvet, Türkiye’de ve Türkiye halkında olan gelişme cevherine, zehirli ve yakıcı bir sıvı katmıştır. Bunun etkisi altında kalarak, milletin, en çok da yöneticilerin zihinleri tamamen bozulmuştur. Artık durumu düzeltmek, hayat bulmak, insan olmak için mutlaka Avrupa’dan nasihat almak, bütün işleri Avrupa’nın emellerine uygun yürütmek, bütün dersleri Avrupa’dan almak gibi birtakım zihniyetler ortaya çıktı.

“Oysa hangi istiklal vardır ki yabancıların nasihatleriyle, yabancıların planlarıyla yükelebilirsin? Tarih böyle bir olay kaydetmemiştir. Tarihte, böyle bir olay yaratmaya kalkışanlar, zehirli sonuçlarla karşılaşmışlardır. İşte Türkiye de, bu yanlış zihniyetle sakat olan bazı yöneticiler yüzünden, her saat, her gün, her yüzyıl, biraz daha çok gerilemiş, daha çok düşmüştür.”

Bu sözler Kemal Atatürk’e aittir ve 6 Mart 1922 tarihinde yapılan meclisin gizli toplantısında söylenmiştir. Atatürk’ün bu sözleriyle vermek istediği mesaj neydi? Öyle anlaşılıyor ki, daha Kurtuluş Savaşı devam ederken ülkedeki bazı siyasetçiler yabancı güçlerin etkisi altında kalarak çıkış yolunu, yabancıların tavsiyelerine göre aramak, yani yabancıların yörüngesine girmekte görüyorlardı. Erzurum ve Sivas kongreleri sırasında Türkiye’nin içinde bulunduğu güç şartlardan kendi gücü ve iradesiyle kurtulamayacağını söyleyip Amerika Birleşik Devletleri’nin himayesine, mandasına girmesini önerenler olmuştu. Atatürk bu düşüncelere kuvvetle karşı çıkmış, ulusun bağımsızlığına ancak kendi gücü ve iradesiyle kavuşabileceği görüşünü her vesileyle savunmuştu. Atatürk, savaşın sonuna doğru yalnız mandacılığa karşı çıkmakla kalmıyor, yukarıdaki güçlü ifadeleri kullanarak tarihte hiçbir ülkenin yabancıların tavsiyeleriyle yükselmedi-

ğini söylüyor. Yani yabancıların başka ülkelere tavsiyelerde bulunurken o ülkelerin kalkınmalarını, yükselmelerini değil, onların sırtından kendi çıkarlarını korumayı amaçladıklarını dile getiriyor. Ülke içinde cumhuriyetin değerlerini benimsemeyenlerden, hatta yanlış tutumlarıyla Kurtuluş Savaşı'nın yürütülmesine engel çıkaranlardan da şikâyetçidir. Atatürk 1922 yılında mecliste böyle haksız saldırılara uğradığında arkadaşlarına şöyle diyordu: "Kahramanı kadar gafil de haini de çok bir milletiz."⁽¹⁾

Atatürk'ün öncülüğünde kurulan Türkiye Cumhuriyeti dış baskılara kapalıydı. O dönemde hiç kimse siyasi veya ekonomik baskı yaparak Türkiye'yi yönlendirmeyi aklından geçiremezdi. Türkiye, çok zorunlu hallerde ve çok sınırlı ölçüde borç alıyor ve yabancıların, borçlandırma yöntemiyle Türkiye'yi sıkıştırılmalarına izin vermiyordu.

Buna rağmen Atatürk'ün geleceğe yönelik kaygıları vardı. 1927 yılında CHP kurultayında okuduğu Büyük Nutuk'un sonunda gençliğe hitabı yer alır. Orada Atatürk, geleceğe yönelik kaygılarını dile getiriyor. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde olanlar ileride olamaz mı? Ülke yabancılar tarafından işgal edilemez mi? İleride devletin başına geçecek olanlar gaflet, delalet hatta hıyanet içinde olamazlar mı? Cumhuriyet tehlikeye düşemez mi? Yalnız bağımsızlığı korumak da yetmez, cumhuriyet de tehlikeye düşebilir. İşte bu koşullar oluşursa gençler ülkeyi koruyacaklardır. Atatürk'ün mesajı budur.

Atatürk'ün bu kaygıları zaman içinde bir gerçek olarak karşımıza çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'ye en üst düzeyde baskı yapan Amerika ve İngiltere, Türkiye'yi kendilerinden yana savaşa sokmak için büyük çaba göstermişlerdir. Adana buluşmasında Churchill, Kahire buluşmasında Churchill ve Roosevelt, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye tehdit sınırına yaklaşan baskılar yapmışlardır. Ama Atatürk'ün en yakın arkadaşı İsmet İnönü bu baskıları göğüslemesini bilmiştir. Savaştan hemen sonra bu defa Sovyetler Birliği Türkiye'nin doğu bölgelerinden toprak talebin-

(1) Alev Coşkun, *Tarihi Unutmamak*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2006, s. 32.

de bulunmuş ve Boğazlar üzerinde hak iddia etmeye kalkışmıştır. Ülkenin başında gene İsmet İnönü vardır. Türkiye bu baskılara da cesaretle direnmiştir.

Savaşın sonra koşullar değişmiştir, baskı yöntemleri değişmiştir. Türkiye’de de liderler değişmiştir. Baskı ve yönlendirme çabalarında siyasi yöntemlerin yanı sıra, öncelikle ekonomik ve mali yöntemler uygulanmaya başlamıştır. Yalnız Türkiye’ye değil, dünyanın pek çok yerinde uygulanan bu politikalar, ülkeleri büyük devletlerin çıkarları doğrultusunda hareket etmeye zorlamayı amaçlamaktadır.

Türkiye’nin ve bazı başka ülkelerin hızlı kalkınma amacıyla önemli miktarlarda borç almaya başlamaları dış baskılar için uygun bir ortam yaratmıştır. Ödeyemeyecekleri oranda borç alan ülkeler baskıyı davet etmektedir. Türkiye de 1950’den sonra yavaş yavaş bu yola girmiştir. Bu politikaların daha sonraki dönemlerde ne gibi sonuçlar verdiği ilerideki bölümlerde anlatılacak.

Zaman içinde tecrübeyle anlaşılmıştır ki, uluslararası ilişkilerde bütün ülkeler her şeyden önce kendi çıkarlarını gözetir ve başka ülkelere tavsiyelerde bulunurken, “Ne yapsak da o ülkelerin ilerlemesini sağlasak,” demezler, “Ne yapsak da bu ülkelerin sırtından kendi çıkarlarımıza yarayacak avantajlar elde etsek?” diye düşünürler. 19. yüzyılın ortalarında görev yapmış olan İngiliz Başbakanlarından Lord Palmerston’un 1856 yılında söylediği şu sözü unutmak mümkün değildir: “İngiltere’nin ebedi dost ve düşmanları yoktur, değişmez menfaatleri vardır.” Ondan 150 yıl sonra Amerika’nın eski Dışişleri Bakanlarından Madeleine Albright’ın söyledikleri de daha farklı değildir. Albright, “Ülkemiz tehlikeler ve fırsatlar karşısında diğer ülkeler gibi kendi çıkarlarını düşünerek hareket eder.” diyor.⁽²⁾ Bu sözler, uluslararası ilişkilerin gerçek yüzünü yansıtıyor. Kimsenin kimseye sadece dostluk duyguları nedeniyle vereceği bir şey yoktur. O yüzden Atatürk’ün dediği gibi, başkalarının tavsiyeleriyle değil, kendi kararlarımızla hareket edeceksiniz.

(2) Madeleine Albright, *The Mighty and Almighty: Reflections on America, God and World Affairs*, HarperCollins, 2006, s. 31.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda, diğer pek çok ülkeye olduğu gibi Türkiye'ye de yön vermek isteyen kuruluşlardan biri, Uluslararası Para Fonu (IMF) oldu. Aslında Türkiye'nin de üyesi olduğu IMF, ekonomik ve mali açılardan zor duruma düşen, borçlarını ödeyemez hale gelen, yeni borç bulmakta da güçlük çeken ülkelere yardım etmeyi amaçlayan bir kuruluş olarak kuruldu. Daha doğrusu, İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra düzenlenen Bretton Woods Konferansı'nda bu amaçlar öngörülmüştü. IMF bir itfaiye gibi görev yapacaktı. Mali açıdan zor duruma düşen ülkelerdeki ekonomik yangını söndürecek, sonra geri çekilecekti. Ama zaman içinde IMF bazı büyük devletler tarafından bir ekonomik, hatta siyasi baskı aracı gibi kullanılmaya başladı. IMF birçok ülkenin korkulu rüyası haline geldi. Gelişmiş ülkeler IMF'ye muhtaç olmamak için büyük özen gösteriyorlar. İngiltere bir kere IMF'ye muhtaç olmuş, daha sonra bir daha muhtaç olmamak için her türlü önlemi almıştı. Jacques Delors, Fransa'nın Maliye Bakanı olduğu dönemde, kendisinde aşırı ölçüde ödenek isteyen Bakanlara, "Siz Fransa'yı IMF'nin boyunduruğuna mı sokmak istiyorsunuz?" diyerek karşı çıkmıştı.

Ülkeler IMF'den niçin bu kadar çekiniyorlar? Çünkü IMF yardımı gelirken bir koşullar paketini de birlikte getiriyor. Bazılarının acı ilaç olarak da niteledikleri bu paketteki koşulları yerine getirmezseniz IMF'nin kredilerinden yararlanamıyorsunuz. Uluslararası finans kuruluşları da hemen hemen daima IMF'nin işaretine göre hareket ettiklerinden mali açıdan yalnızlığa itiliyorsunuz ve büyük ekonomik krizlere sürükleniyorsunuz. IMF'nin dediklerini yaparsanız bir süre için dar boğazlardan kurtuluyorsunuz, enflasyon oranınızı düşürüyorsunuz, makro dengelerinizi düzene sokabiliyorsunuz ama bu reçetelerin ve ağır koşulların, çoğu zaman ülkenizin yatırım politikaları, sosyal dengeleri ve en önemlisi bağımsız karar alma yeteneği üzerinde olumsuz etkileri oluyor. Bunun bedelini de geniş halk kitleleri ödüyor. Bu konuya, kitabın daha sonraki bölümlerinde daha ayrıntılı olarak değinilecek.

Baskılarla ülkeleri yönlendirmek isteyen tek kuruluş IMF değil. Bugün Türkiye AB sürecinde de sürekli tavsiyelerle, dayatmalarla karşılaşılıyor. Özellikle Avrupa Komisyonu raporlarında, Avrupa

Parlamentosu kararlarında çok kapsamlı ve çok ayrıntılı olarak Türkiye'nin neyi nasıl yapması gerektiği söyleniyor. Bu öneriler dikkatle okunursa altındaki esas anlam ortaya çıkar: "Siz bu konularda hangi adımları atmanız gerektiğinin pek farkında değilsiniz, farkında olsanız da bu adımları atmaya istekli değilsiniz. Eğer bizimle iyi geçinmek istiyorsanız bizim söylediklerimizi yapacaksınız, yoksa siz kaybedersiniz." Türkiye'ye önerilenler sadece Avrupa Birliği'nin kurallarını hatırlatma niteliğinde olsa bu anlayışla karşılanabilirdi. Ama bu kurallar, AB yasalarının dışına çıkılıp da başka hiçbir aday ülkeden istenmeyen talepler olarak, üstelik bir baskı ve dayatma biçiminde Türkiye'nin karşısına çıkartılınca, karşımızdakilerin gerçek amaçlarını, niyetlerini araştırmak zorunlu oluyor.

Bu gibi dayatmalar ilke olarak Türkiye'de AB üyeliğini destekleyenleri bile çoğu zaman tepkiye sevk ediyor. Onlar, kuraldışı ve ülkenin çıkarlarına aykırı zorlamalar ortaya çıktığı zaman Türkiye'nin hak ve çıkarlarını korumak için mücadele etmeyi, bunlara tepki göstermeyi ulusal bir görev sayıyorlar. Ne yazık ki, başka ülkelerde örneği pek sık görülmeyen ve kendilerini yabancıların, özellikle AB'nin sözcüsü sayanlar, dışarıdan gelen haksız taleplere tepki göstereceklerine Türkiye'de bu dayatmalarla mücadele edenleri boy hedefi yapıyor ve onları AB karşıtlığıyla suçluyorlar. 21. yüzyılın başlarında Türkiye'de ortaya çıkan bu durumu tarihçiler dikkatle not edecekler, kendi ülkesinin değil, ülke çıkarlarına aykırı olarak yabancıların sözcülüğünü yapanlar hakkında hükümlerini vereceklerdir.

Avrupa Birliği'ne üye olmak isteyen ülkeler, birliğin bütün koşullarını yerine getirmek zorundalar. Bu koşullar her aday için geçerli olan objektif kriterlerden ibaret olsa mesele yok. O durumda kimse buna itiraz etmez. Mademki, bir birliğe katılmak istiyorsunuz, sizden başka herkesin kabul ettiği kuralları siz de kabul edeceksiniz. Ama görülüyor ki, Türkiye'nin üyelik süreci söz konusu olduğunda çoğu zaman 1993 yılında AB'nin Kopenhag Zirvesi'nde saptanmış bulunan kriterlerin ölçüsünü aşan bazı talepler ortaya çıkabiliyor. Türkiye'ye yönelik beklentileri, dayatmaları, zorlamaları daha çok bu çerçevede değerlendirmek gerekiyor. Lozan Antlaşması'nın çok ötesine geçen ve diğer AB ülkelerinden talep edilmemiş olan azınlıklarla ilgili bazı bek-

lentiler, Dicle ve Fırat suları üzerindeki barajların ve sulama sitemlerinin uluslararası yönetime sokulmasını amaçlayan öneriler bu kapsamda sayılabilir.

Azınlıklar konusunda Türkiye'ye yapılan baskılar, dayatmalar özellikle dikkat çekiyor. Öyle anlaşılıyor ki, 19. yüzyıldan beri Türkiye'deki bazı dini azınlıkları himayeleri altına almaya çalışan ülkeler bu âdetlerinden vazgeçmiş değillerdir. Müslüman olmayan azınlıkları Türkiye'deki kendi uzantıları olarak görüyorlar. Türk hükümetlerinin bir dış zorlama olmaksızın azınlıklar konusunda onların beklediği adımları atmayacağına inanıyorlar. Bu yüzden Türkiye'yi baskı altına almaya çalışıyorlar. O raporlardaki metinlere bakınca Sevr Antlaşması'nın 151. maddesini hatırlamamak mümkün değil. Ne diyordu bu madde? Aynen şöyle diyordu:

“Başlıca Müttefik Kuvvetler, Milletler Cemiyeti Konseyi ile istişare halinde, bu bölümde yer alan hükümlerin (yani azınlıklara ilişkin hususların) yerine getirilmesini teminat altına almak için hangi önlemlerin gerekli olduğunu kararlaştıracaklardır. Türk Hükümeti işbu anlaşma ile bu konuda alınabilecek bütün kararları kabul etmektedir.”

Yani Türkiye'nin azınlıklar konusunda ne yapacağını büyük ülkeler saptayacak, Türkiye de bunları aynen uygulayacak. İşte Sevr Antlaşması'yla kabul ettirilmek istenen madde buydu. Sevr Antlaşması'nı bir teslimiyet belgesi haline getiren maddelerden biri işte bu 151. maddeydi.

Gerçi Sevr'i tarihin derinliklerine gömen Lozan Antlaşması da 37-44. maddelerinde azınlık haklarına ilişkin bazı hususlara değiniyordu ama Sevr Antlaşması'nın 151. maddesinde yer alan hükme benzer bir ifadeye Lozan'da yer verilmemişti. Türkiye Lozan'da yabancı ülkelerin bu konuda Türkiye'ye tavsiyelerde bulunma hakkına sahip olmalarını kesinlikle kabul etmemiştir.

Üstelik Lozan Antlaşması'nda Sevr'de yer almayan önemli bir husus daha var; o da 45. maddede ifade edilen karşılıklılık ilkesi. Yani Türkiye İstanbul'daki Rumlara hangi hakları tanırsa Yunanistan da Batı Trakya'daki Türklere aynı hakları tanıyacak. Sevr'de böyle bir hüküm yoktu. Sevr Antlaşması'nda Yunanistan'ın Batı Trakya'daki

Türkler hakkında Türkiye'ye herhangi bir taahhütte bulunduğu dair ifade bulunmamaktaydı. Ancak Sevr'de Batı ülkeleri bu konuda Yunanistan'la ayrı bir antlaşma yapmışlardı ve bu ülkenin Türk ve Bulgar azınlıklarının haklarını koruma yükümlülüğünde olduğunu kayda geçirmişlerdi. Daha sonra Lozan Antlaşması'nın XVI sayılı ekinde bu antlaşmaya atıfta bulunulmuş ve Yunanistan'ın bu yükümlülüğü bir kere daha vurgulanmıştı. Sonra ne oldu? Batı Trakya Türkleri'ne her alanda ağır baskılar yapılırken Yunanistan'a bu antlaşmayı hatırlatan oldu mu? Bu hiç duyulmadı. Üstelik Yunanistan'ın bu antlaşmayı sessizce iptal ettiği, yani tek taraflı bir girişimle bu yükümlülükten kurtulduğu anlaşıldı.

Şimdi Avrupa Parlamentosu'nun, Avrupa Komisyonu'nun raporlarına ve bazı ülkelerin Türkiye'ye azınlıklar konusunda baskı yapma girişimlerine bakınca, Lozan'ın 45. maddesinin karşılıklılık ilkesinin bir tarafa bırakıldığı ve Sevr'de olduğu gibi sadece Türklerden belirli adımların atılmasının istendiği görülüyor.

Lozan'da da azınlıklar konusunda Türkiye'den aşırı taleplerde bulunanlar olmuştu ama onlar Türk heyetinden derhal gerekli tepkiyi görmüşlerdi. Konferans sırasında İsmet Paşa'yı ziyaret eden Ermenilerin temsilcisi Noradukyan Paşa Türkiye'deki Ermeniler için bir Ermeni yurdu istiyor ama İsmet Paşa bunu hemen reddediyordu. Ermeniler bir süre ısrar etmiş, hatta araya araçlar koymuş, bir İsviçreli profesörü İsmet Paşa'ya göndermiş ve baskı yapmaya çalışmışlardı. Ama İsmet Paşa'nın bu baskı girişimlerine cevabı çok açık ve net olmuştu: "Biz bir Kurtuluş Savaşı'ndan geliyoruz, çok büyük devletlerle baş ettik, siz bize hafif gelirsiniz. Bir daha benimle görüşmek isterseniz size randevu vermeyeceğim." Ve İsviçreli profesör bir anda kendini kapının önünde bulmuştu.

İşte şimdi, Avrupa Birliği'nin ve Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye'yle ilgili bazı belgelerine, raporlarına, kararlarına bakıldığında Lozan Antlaşması'yla bağdaşmayan hükümler bulunduğu görülüyor. Örneğin, Lozan'da sadece Müslüman olmayan azınlıklardan söz edilirken AB'nin bir dayatma üslubuyla kaleme alınan bazı raporlarında bazı Müslüman etnik gruplara da azınlık hakkı verilmesinin önerildiği görülüyor. Bu baskıların sonucunda Lozan'ın kapsamını, çerçeve-

“Çıkış Yolu”, Onur Öymen’in beşinci kitabı. Önceki kitaplarında olduğu gibi, “Çıkış Yolu”nda da Öymen, yaptığı araştırmalara ve deneyimlerine dayanarak dünyanın ve Türkiye’nin gerçekleri hakkında gözlem ve değerlendirmelerini anlatıyor. Bu gerçeklerden biri, eskiden olduğu gibi bugün de uluslararası ilişkilerde dış baskıların bir dış politika aracı olarak kullanılması.

Evvelce bu, Şili ve diğer Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi askeri darbe yaptırarak yönetime el koymak veya İran’da Musaddık’ın devrilmesi olayında görüldüğü gibi, halk ayaklanması düzenlemek şeklinde oluyordu. Bazen de büyük devletler, savaştan sonra İtalya’da yaptıkları gibi, seçimleri etkileyerek kendilerine yakın partilerin iktidar olmasını sağlıyorlardı.

Günümüzde daha çok IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar yoluyla ülkelerin iç ve dış politikalarını etkileme yoluna gidiliyor. Basın, sivil toplum örgütleri ve akademik çevrelerden de bu amaçla yararlanılmaya çalışılıyor. Avrupa Birliği de gerektiğinde bir baskı unsuru olarak kullanılıyor.

Irak’ta görüldüğü gibi, doğrudan müdahale yöntemiyle de devletlerin yönetimine el konulabiliyor. Büyük devletler din faktörünü veya etnik ayrılıkları da kendi çıkarları doğrultusunda kullanabiliyorlar.

Bu kitapta, iki yüz yıldan beri büyük devletlerin yaptığı bu gibi müdahale örneklerine ve dış baskılara direnerek ulusal bağımsızlığına kavuşabilen ülkelerin öyküsüne ve darbe girişimlerini dış boyutuna da yer veriliyor.

Osmanlı İmparatorluğu’nu tükenme noktasına getiren dış müdahalelerden sonra çıkış yolu arayan Atatürk’ün savunduğu ilkeler ve Türkiye’yi bağımsız, egemen ve çağdaş bir ülke haline getirmek için verilen mücadele anlatılıyor.

